

Надія Баловсяк

кандидат педагогічних наук, доцент
Школа журналістики та комунікацій
Український католицький університет
Львів, Україна,
ORCID: 0000-0002-1810-7397

**ЦИФРОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ НОВИН:
ЯК TELEGRAM ПЕРЕТВОРЮЄТЬСЯ НА ГОЛОВНИЙ МЕДІА-
РЕСУРС ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Характерною особливістю сучасних війн є важлива частка в них не лише збройного, але й інформаційного протистояння. Одним із ключових завдань супротивника в цьому контексті є не лише дезорганізація інформаційного середовища, але й цілеспрямоване поширення маніпулятивних наративів, спрямованих на формування викривленого сприйняття реальності. Через інформаційний вплив супротивник намагається змінити настрої суспільства, підірвати довіру до інституцій влади та стимулювати прийняття вигідних йому рішень як на індивідуальному, так і на колективному рівнях. Таким чином, інформаційна складова протистояння перетворюється на потужний інструмент гібридної війни, що використовується для досягнення стратегічних цілей без прямого військового втручання.

У таких умовах особливого значення набуває не просто доступ до інформації, але й інфраструктура її поширення. За останнє десятиліття спостерігається помітна тенденція до використання децентралізованих платформ. Вона проявляється у зменшенні ролі централізованих мас-медіа і переході до мережових, динамічних, часто анонімних джерел. Однією з ключових платформ, яка репрезентує цей зсув, є соціальна платформа Telegram, яка раніше використовувалась здебільшого як месенджер, тобто для обміну повідомленнями між учасниками комунікацій. Останнім часом Telegram став основною платформою отримання новин для українців, а також інформації про безпекову ситуацію, повітряні тривоги, тощо.

Під час повномасштабної війни Росії проти України Telegram став домінантною інформаційною екосистемою, на якій з'явилась велика кількість різноманітних медіаресурсів. Метою цього матеріалу є аналіз того, як Telegram трансформується в інфраструктурну медіаплатформу в умовах війни, замінюючи собою традиційні механізми інформаційного поширення.

Традиційно медіа були інституціями, що здійснюють контрольоване ієрархічне поширення інформації. Проте в умовах цифрової мережовості межі

між медіа, платформою та користувачем дедалі більше розмиваються. Автори концепції концепції «platform society» підкреслюють, що сучасні цифрові платформи не є просто технологічними посередниками, а радше соціотехнічними інфраструктурами, які формують нові правила доступу до інформації, її видимості та циркуляції [1]. У цьому контексті месенджер Telegram виступає прикладом платформи, що поєднує функції особистого спілкування, масової комунікації та альтернативного медіа. Завдяки каналам і групам із відкритим або обмеженим доступом Telegram фактично виконує роль інформаційного хабу, де традиційні редакційні принципи замінені алгоритмічними або адміністративними формами модерації, а користувачі можуть одночасно бути як споживачами, так і виробниками контенту. Це створює передумови для неконтрольованого поширення інформації, зокрема дезінформації [2], а також дозволяє обходити державне регулювання, що підсилює ризики для інформаційної безпеки.

Однією із характерних рис Telegram є концепція децентралізації, яка проявляється на кількох рівнях функціонування цієї платформи. Telegram відрізняється від багатьох інших соціальних мереж тим, що не формує централізованої стрічки новин, не використовує класичні алгоритми ранжування й рекомендації контенту, то ж, відповідно, не нав'язує користувачеві персоналізований потік повідомлень. Користувачі самі обирають, на які канали підписатися, у яких групах брати участь, і які джерела вважати достовірними. Така модель децентралізує інформаційний контроль, перекладаючи відповідальність за споживання та поширення контенту на самих користувачів. Це кардинально відрізняє платформу від традиційних соцмереж, контент яких управляється алгоритмами рекомендацій.

Крім того, Telegram надає можливість створення та адміністрування каналів без необхідності реєстрації юридичної особи або підтвердження особистості, що також сприяє децентралізації: будь-хто може стати автором контенту. В результаті формується фрагментована інформаційна екосистема, у якій різноманітні джерела – від офіційних державних структур до анонімних блогерів – функціонують паралельно та без єдиного центру контролю.

Ця децентралізація має подвійний ефект: з одного боку, вона підвищує різноманітність доступного контенту й допомагає обходити цензуру в авторитарних режимах; з іншого – ускладнює боротьбу з дезінформацією, маніпуляціями й анонімними кампаніями впливу. В умовах війни Telegram, як децентралізована платформа, стає особливо вразливою до зовнішнього втручання та використання в інтересах ворожих інформаційних стратегій.

В Україні Telegram почав стрімко набувати популярності ще з 2019 року, але саме повномасштабне вторгнення 2022 року зробило його головним цифровим середовищем для споживання новин та самоорганізації [3, с.122].

У перші дні повномасштабного вторгнення більшість українців дізнавалися про вибухи, обстріли й рухи ворога саме з Telegram, а не з телебачення чи офіційних сайтів. Багато каналів взяли на себе функцію системи раннього попередження, публікуючи фото, відео та повідомлення від очевидців – часто ще до підтвердження офіційними джерелами. Це призвело до ситуації, коли навіть професійні журналісти були вимушені спиратися на Telegram як на першоджерело, а не лише як на допоміжний інструмент. Така динаміка змістила центр тяжіння з інституціональної журналістики до динамічного потоку даних, у якому важливішою є швидкість, ніж перевірка.

Оскільки Telegram не вимагає реєстрації під справжнім іменем, це стало причиною появи на платформі каналів, здатних набрати багатотисячну аудиторію. Це створює нові осередки впливу – як позитивного (інформування, мобілізація), так і деструктивного (маніпуляція, пропаганда, паніка). Легітимність таких каналів часто ґрунтується на «ритмічності» публікацій і неформальній репутації. Особливу увагу привертає засилля анонімних каналів, які не мають чітко ідентифікованих авторів, однак здійснюють помітний вплив на громадську думку. В умовах війни та інформаційної нестабільності саме такі джерела нерідко стають інструментами гібридного впливу: вони можуть поширювати емоційно забарвлений контент, фрагментовану або викривлену інформацію, створюючи атмосферу тривоги, недовіри та соціального напруження. Через відсутність прозорості щодо власників і джерел фінансування ці канали сприяють ерозії інформаційної відповідальності в цифровому середовищі.

Феномен Telegram-каналів – це також поява середовища, де контент споживається як потік: часто без критичної оцінки, у стані емоційного стресу. Як показали попередні дослідження, неправдива інформація у соціальних мережах поширюється швидше за правдиву саме через емоційну насиченість і новизну [2]. Причому саме в Telegram – із його мінімальною модерацією – це явище набуває особливої сили [4, с. 62].

Telegram демонструє ефективність у кризових ситуаціях, проте його децентралізований характер несе ризики. Відсутність редакційної відповідальності породжує середовище, де фейки, маніпуляції та хейт можуть співіснувати з важливою, оперативною інформацією. Крім того, Telegram залишається непрозорою приватною платформою, розміщеною за межами українського правового поля – а отже, не підконтрольною ані регулятору, ані

суспільному впливу. Це створює низку додаткових загроз: від можливості цілеспрямованого інформаційного впливу з боку іноземних держав, які використовують анонімні канали для поширення деструктивних наративів, до відсутності механізмів правового реагування у випадку зловживань, кіберзлочинів або порушення етичних норм. Також існує ризик масштабних кампаній психологічного тиску, зокрема через масове розповсюдження панічного або травматичного контенту, що ускладнює збереження інформаційної стійкості суспільства під час війни.

Telegram став ключовою інфраструктурою цифрового життя українського суспільства в умовах війни. Його децентралізована архітектура, низький поріг входу та висока оперативність перетворили платформу з месенджера на потужний інформаційний центр, що фактично виконує функції медіа. Однак ця трансформація не є нейтральною: поряд із можливостями для горизонтальної самоорганізації та мобілізації громадян вона несе загрози – від неконтрольованого поширення дезінформації до розмивання меж публічної відповідальності.

Отже, децентралізація новин через Telegram – це не лише технологічний феномен, а й складний політичний і соціальний процес. Він кидає виклик традиційним уявленням про роль ЗМІ, довіру, регулювання й інформаційну безпеку. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність формування нових підходів до підтримки публічності, прозорості та критичного мислення як базових опор демократичного суспільства в умовах гібридної війни.

Список використаної літератури та джерел

1. Keskin B. Van Dijk, Poell, and de Wall, *The Platform Society: Public Values in a Connective World Markets, Globalization & Development Review*. 2018. Vol. 03, No. 03. URL: <https://doi.org/10.23860/mgdr-2018-03-03-08>
2. Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. Vol. 359, no. 6380. P. 1146–1151. URL: <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>
3. Жугай В. Й., Кузнєцова Т.В. Особливості телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 3, № 6. С. 120–125. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-3/21>
4. Запорожець В., Опірський І. Небезпека використання Telegram та його вплив на українське суспільство. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2024. Том 1, №. 25. С. 59–78. URL: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2024.25.5978>